

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** Dicranales, **Familj:** Bruchiaceae, **Släkte:** *Trematodon* (tranmossor), **Art:** *Trematodon brevicollis* - fjälltranmossa Hornsch. **Synonymer:**

Kännetecken

Arten bildar upp till 4 mm höga, blekt gröna tuvor. Bladen övergår hastigt från en brett oval, kupad bas (som vanligen är tryckt mot stammen) i en triangulär spets. Bladkanterna är plana och saknar tänder. Nerven är bred och slutar i bladets spets (är inte utlöpande). Honbladen är breda och större än övriga blad och har en tydlig, vass spets. Arten är samkönad och kapslar är vanliga. Kapslarna är smalt cylindriska, upprätta men tydligt böjda, och de har en hals som är lika lång som den sporbärande delen. Kapselns ytceller är långsmala och tjockväggiga. Locket har ett mycket långt spröt. Kapselskaftet är 4-6 mm långt och gult. Sporerna är stora, 45-60 µm i diameter, roströda och vårtiga, och de mognar på hösten. Specialiserad vegetativ förökning är inte känd.

Arten kan likna rak tranmossa *T. laetevirens* som har rakare kapsel med rektangulära och mer tunnväggiga ytceller, gradvis avsmalnande och mycket smal bladspets samt trubbiga honblad. Fjälltranmossa påminner en hel del om långhalsmossa *Amblyodon dealbatus* som dock har peristom med två tandkransar och lock utan spröt.

Utbredning och status

Arten har en arktisk-alpin utbredning och är i Sverige funnen på en handfull platser i kalkrika fjällområden. Den förekommer främst i låg- och mellanalpin zon. Den är sällsynt även i Norge; den är funnen främst i Dovre, men det finns enstaka fynd norrut till Finnmark. Arten är sällsynt på Island. Utbredningen i övriga Europa inkluderar centrala Alperna. Arten har även uppgivits från Centralasien, Nordamerika och Grönland. Arten är rödlistad även i flera andra länder i Europa.

Ekologi

Fjälltranmossa växer på bar jord mellan klippor och i klippspringor i relativt torra och exponerade, på vintern snöfattiga branter av kalkrika bergarter. Ofta består bergarten av skiffer som täcks av ett tunt lager av humushaltigt material. Arten växer i Sverige ofta tillsammans med klockmossor *Encalypta* spp., puckelmossor *Plagiobryum* spp., fjälltuss *Tortula euryphylla* samt lökmossa *Stegonia latifolia*. Arten är kortlivad och konkurrenssvag och tycks inte vara kvar på samma fläck år från år.

Hot

Arten har få kända lokaler, vilka dessutom är ytmässigt små och med individfattiga kolonier. Några av lokalerna är belägna inom ett område som är starkt påverkat av exploatering för turism. Lokalerna kan dessutom påverkas negativt av igenväxning av träd och buskar orsakat av minskat renbete samt ett mildare klimat i områden där nu fjälltranmossan har sin huvudsakliga utbredning.

Åtgärder

De kända lokalerna bör återbesökas och dokumenteras bättre. Det är angeläget att dessa får ett ändamålsenligt skydd.

Övrigt

Utländska namn - NO: Aurtranemose; IS: Heiðahökull.

Etymologi: brevicollis = korthalsad; brevis (lat.) = kort; collum (lat.) = hals.

Uttal: [Tremátodon brevikóllis]

KEY FACTS Shoots 3-4 mm long, forming pale green tufts. Leaves concave, rapidly tapering to a broad apex. Capsule curved, neck as long as capsule body. Seta 4-6 mm, yellow. Spores 45-60 µm, rust-red, papillose, mature in autumn. - A short-lived, weak competitor growing on bare soil between cliffs in dry and exposed calcareous mountain slopes, typically found in south-facing schist slopes with a thin humus cover that are devoid of snow in winter. An arctic-alpine, very rare species, found in the low- and mid-alpine zones.

Litteratur

- Gams, H. 1950. *Trematodon brevicollis* Hornschuch, en för Sverige ny arktisk-alpin mossa. Botaniska Notiser 1950: 451-456.
- Hagen, I. 1914. Forarbejder til en norsk løvmosflora. XIX, Polytrichaceae. Det. Kongl. Norske Vidensk. Selsk. Skrifter. 1913. No. 1: 1-77. Trondhjem.
- Hakelien, N. & Frahm, J.-P. 1976. *Trematodon laetevirens* sp. nov., eine neue Moosart in Skandinavien. Lindbergia 3: 221-225.
- Hallingbäck, T. 2006. *Trematodon brevicollis* fjälltranmossa s. 265. I: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. [AJ 6-23], Bladmossor. Sköldmossor - blåmossor : Bryophyta : Buxbaumia - Leucobryum. Artdatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Ochyra, R., Szmajda, P., Bochenski, W., & Karczmarz, K. (eds.). 1988. Atlas of the geographical distribution of Spore plants in Poland: Part Ser. V. Mosses (Musci), part IV, pp 11-13. 1988. Warszawa - Poznan.

Författare

Tomas Hallingbäck 2006. Uppdaterad 2010.